

EDWARD JEZIOROWSKI
WSP Bydgoszcz

POSTAWA PATRIOTYCZNO-OBRONNA A IDENTYFIKOWANIE SIĘ Z PRZYSZŁYM ZAWODEM NAUCZYCIELA

Przedmiot „Przysposobienie obronne” ze względu na treść zajęć w sposób bezpośredni wpływa na kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży szkół podstawowych i średnich. Efektywność procesu kształcenia tych postaw uwarunkowana jest szeregiem czynników, spośród których istotną rolę odgrywa nauczyciel i jego stopień identyfikacji z zawodem, rozumiany jako kształtowanie się osobistego stosunku do zawodu, do wykonywanej pracy, wyrażony określoną oceną.

Identyfikacja zawodowa mieści się w obrębie szerszej tematyki jaką jest identyfikacja społeczna, którą w badaniach socjologicznych określa się jako „(...) proces utożsamiania się jednostki z wykonywaną funkcją czy też rolą społeczną wynikającą z uczestnictwa w określonych grupach społecznych lub systemach wartości.

W praktyce pojęcie identyfikacji społecznej oznacza, że człowiek pełniąc różnorodne role społeczne, jedną z nich lub kilka uważa za najistotniejszą, najważniejszą i tej podporządkowuje wszystko inne”¹. Na podstawie tej identyfikacji socjolog Z. Kowalewski określa identyfikację zawodową jako (...) kształtowanie się stosunku do zawodu do wykonywanej pracy zawodowej i może się ona wiązać z procesem identyfikacji (integracji) z zakładem pracy, ale może również oznaczać nie wiązanie się z określonym zakładem pracy”². Przez pedagogów identyfikacja zawodowa definiowana jest podobnie, lecz niejednolicie.

T. Malinowski uważa że „(...) identyfikacja zawodowa oznacza wybór jednej z wielu ról społecznych i uznanie jej za najważniejszą, nadrzędną wobec pozostałych”³.

B. Sadaj używa pojęcia identyfikacji z zawodem i rozumie ją jako: „Osobisty stosunek do zawodu, do systemu wyrażony określoną oceną (...)”⁴.

S. Krawcewicz przez identyfikację z zawodem rozumie proces utożsamiania się jednostki z wykonywaną funkcją zawodową, utożsamiania własnych celów i wartości z celami i wartościami zakładu pracy, instytucji organizacji”⁵.

W socjologii „identyfikację określa się jako utożsamianie własnych interesów i własnych wartości z interesami i wartościami grupy oraz podporządkowanie się wymaganiom grupy”⁶.

Charakterystyczne jest w wymienionych określeniach, iż wszyscy autorzy podkreślają, że nie jest to zjawisko jednorazowe lecz jest procesem, który ulega zmianie i z tego względu w pracy badawczej musi być ujmowany w sposób dynamiczny.

Celem określenia tego wpływu w Zakładzie Wychowania Obronnego WSP w Bydgoszczy i Krakowie przeprowadzono badania na temat: Identyfikowanie się studentów z zawodem nauczyciela przysposobienia obronnego w trakcie studiów. Badaniami objęto wszystkie lata studiów, ogółem 179 studentów, co stanowi 90% studentów studiów dziennych tego kierunku.

Organizacja badań

Studenci otrzymali do wypełnienia kwestionariusz zatytułowany: „Moje wyobrażenia o przyszłym zawodzie”. W kwestionariuszu tym oprócz danych osobowych, jak: płeć, wiek i rodzaj ukończonej szkoły średniej zawarto jedenaście pytań zamkniętych o czterech lub trzech stopniach swobody.

Zastosowany kwestionariusz powstał w wyniku przeprowadzonych badań ankietowych, po opracowaniu których metodami statystycznymi uzyskano kwestionariusz o pytaniach zamkniętych — skategoryzowanych. Prawdopodobieństwo współzależności wyników badań i przyjętego wskaźnika identyfikacji z zawodem liczone przy pomocy testu Chi-kwadrat jest wyższe od 0,999. Ze względu na małą ilość studentów poszczególnych roczników wyniki badań obydwu uczelni opracowano łącznie, tym bardziej, że oba zakłady wychowania obronnego realizują ten sam program kształcenia.

Na podstawie uzyskanych wyników badań można stwierdzić, że wśród studentów tego kierunku przeważają absolwenci liceów ogólnokształcących. Na I roku studiów absolwenci ww. szkół stanowią 48,7%, na II roku studiów — 73,1%, na III roku — 54,7%, na IV roku — 59,6%. Pozostałą grupę studentów stanowią absolwenci techników lub innych typów szkół (licea medyczne, szkoły pomaturalne).

W celu określenia motywów podjęcia studiów na kierunku PO postawiono pytanie: „Co wpłynęło na podjęcie studiów przez Panią(a) w WSP na kierunku PO?”

Odpowiedzi na poszczególnych latach studiów przedstawia tabela nr 1.

Tabela 1.

Motywy podjęcia studiów na kierunku PO

Treść odpowiedzi	I rok Ilość %	II rok Ilość %	III rok Ilość %	IV rok Ilość %
Chęć zdobycia zawodu nauczyciela PO	21/54	16/39,2	14/33,3	25/43,8
Chęć zdobycia zawodu nauczyciela	6/15	15/36,5	15/35,7	15/26,3
niepowodzenie na innym kierunku studiów	2/5	2/4,8	4/9,5	4/7,0
przypadek	10/26	8/19,5	9/21,5	13/22,8

Z powyższych odpowiedzi wynika, że więcej niż $\frac{1}{3}$ studentów wybierając kierunek studiów kierowała się chęcią zdobycia zawodu nauczyciela przysposobienia obronnego. Łącznie ze studentami, którzy wybrali ten kierunek w wyniku niepowodzeń na innym kierunku, stanowi to około $\frac{1}{3}$ ogółu przyjętych.

Chcąc określić, kto miał wpływ na wybór zawodu, sformułowano w kwestionariuszu następujące pytanie: „Kto wpłynął na wybór zawodu przez Panią(a)?”

Odpowiedzi na to pytanie zawiera tabela nr 2.

Tabela 2.

Wpływ na decyzję wyboru zawodu

Treść odpowiedzi	I rok Ilość %	II rok Ilość %	III rok Ilość %	IV rok Ilość %
własna decyzja	25/65	30/73,1	20/47,6	36/63,5
rada nauczycieli	2/5	4/9,7	4/9,5	6/10,5
rada kolegów	2/5	—	17/16,6	3/5
przypadek	10/25	7/17	11/26,1	12/21

Z danych zawartych w tabeli wynika, iż w większości wypadków młodzież samodzielnie decyduje o wyborze zawodu. Wpływ nauczycieli na wybór zawodu stanowi 10,5%. Z dalszych pytań wynikało, że decyzję o wyborze zawodu podejmowano w szkole średnie — około 70%.

Na pytanie: „Czy Pan(i) odczuwa satysfakcję, że jest studentem(ką) tego kierunku?”, otrzymano następujące odpowiedzi:

Tabela 3.

Satysfakcja z kontynuowania studiów na kierunku PO

Treść odpowiedzi	I rok Ilość %	II rok Ilość %	III rok Ilość %	IV rok Ilość %
tak, dużą	12/30,7	5/12	5/12	9/15,8
tak	21/54	32/78,4	20/47,6	36/63
nie wiem	3/7,6	1/2,4	10/23,8	8/14,2
nie	3/7,6	3/7,2	17/16,6	4/7

Z odpowiedzi wynika, że około 80% studentów odczuwa satysfakcję, że są studentami tego kierunku.

Prowadząc badania interesowano się między innymi również tym, czy w badanej grupie występują związki koleżeńskie, traktując ten fakt jako jeden ze wskaźników identyfikacji. W tym celu postawiono pytanie: „Czy (Pan(i) ma większość swoich kolegów (koleżanek) będących na własnym kierunku studiów?”

A oto odpowiedzi na postawione pytanie (tabela 4).

Z odpowiedzi wynika, iż w miarę upływu lat studiów proces nawiązywania związków koleżeńskich w gronie kolegów własnego kierunku studiów jest wzrastający. Na I roku studiów około $\frac{1}{3}$, natomiast na IV roku około 90% studentów utrzymuje stosunki koleżeńskie w ramach własnego kierunku i innych kierunków w WSP. Tylko 10% badanych

Tabela 4.

Związki koleżeńskie związane w badanej grupie

Treść odpowiedzi	I rok Ilość/%	II rok Ilość/%	III rok Ilość/%	IV rok Ilość/%
na kierunku Pedagogika w Zakresie Wychowania Obronnego	11/28,2	27/65,8	25/59,5	44/77,2
na innym kierunku WSP	5/12,8	5/12,2	6/14,3	7/12,2
Nie potrafię określić	6/15,3	1/2,4	2/4,7	1/1,8
poza uczelnię	17/43,7	8/19,6	9/21,5	5/8,8

w większości utrzymuje kontakty koleżeńskie z osobami nie związanymi z zawodem nauczycielskim.

Studenci badanego kierunku w miarę upływu lat studiów w coraz większym stopniu angażują się w pracę organizacji lub sekcji sportowych związanych z pedagogiką obronną.

Na pytanie: „Czy Pan(i) widzi się w roli nauczyciela PO?” otrzymano następujące dane.

Tabela 5.

Przekonanie o możliwości pełnienia roli nauczyciela PO

Treść odpowiedzi	I rok Ilość/%	II rok Ilość/%	III rok Ilość %	IV rok Ilość/%
tak	25/64	25/61	28/68,7	44/77,2
nie wiem	9/23	15/36,6	8/19,4	10/17,6
nie widzę się	5/13	1/2,4	5/11,9	3/5,2

Z danych tych wynika, iż przekonanie o możliwości spełniania roli nauczyciela przysposobienia obronnego przez studentów jest również procesem narastającym w trakcie studiów. Poza tym ponad 96% badanych lubi lub bardzo lubi pracę z młodzieżą. Zaledwie 2 osoby (w obu uczelniach) stwierdziły, że nie lubią pracy z młodzieżą, co należy tłumaczyć jako zdecydowaną pomyłkę w wyborze zawodu. Większość, bo ponad 80% badanych zainteresowana jest w zdobywaniu uprawnień społeczno-instruktora PCK, OC i sędziego strzelectwa sportowego.

Na pytanie: „Gdyby Pan(i) wybierał(a) ponownie zawód, to jaki wybrałby(a) zawód:

Tabela 6.

Możliwość ponownego wyboru zawodu

Treść odpowiedzi	I rok Ilość/%	II rok Ilość/%	III rok Ilość/%	IV rok Ilość/%
nauczyciela PO	23/59	25/61	22/52,4	27/47,4
nauczyciela innego kierunku	4/10,3	5/12,2	10/23,8	9/15,8
nie wiem	9/23	9,21,8	3,7,2	15/26,2
inny zawód	3/7,7	2/5	7/16,6	6/10,6

Tu na uwagę zasługuje fakt, iż na II roku studiów ponownie wybrało-
by zawód nauczyciela 73,2% badanych, zaś na IV roku tylko 63,2%.

Na pytanie: „Gdzie Pan(i) ma zamiar podjąć pracę?” otrzymano na-
stępujące dane:

Tabela 7.

Przewidywane miejsce zatrudnienia

Treść odpowiedzi	I rok Ilość/%	II rok Ilość/%	III rok Ilość/%	IV rok Ilość/%
w zawodzie nauczyciela PO	23/59	28/68,3	23/56,6	33/58
w obronie cywilnej	5/12,8	6/14,7	5/12,5	6/11
w zawodzie nauczyciela innego kierunku	3/7,6	3/7,4	2/5	—
w instytucji nie związanej ze szkołą	8/20,6	4/19,6	12/26	18/31

Z odpowiedzi wynika, że zaledwie $\frac{2}{3}$ osób badanych pragnie podjąć
pracę w wybranym zawodzie. Fakt ten częściowo można tłumaczyć tym,
iż są trudności w znalezieniu zatrudnienia w miejscu zamieszkania, bądź
też możliwością zatrudnienia w innych instytucjach zapewniających wyż-
sze uposażenie.

Przypisując odpowiedziom kwestionariusza punkty w zakresie od 4
do 1 (w przypadku pytań o trzech stopniach swobody w zakresie od 3
do 1) określono sumę punktów dla każdego respondenta. Zakładając
przedział identyfikacji pełnej od 35 do 42 pkt., identyfikacji niepełnej
w przedziale od 27 do 34 pkt, obojętność wobec przyszłego zawodu w
przedziale od 19 do 26 pkt oraz brak identyfikacji z zawodem w prze-
dziale od 11 do 18 pkt uzyskano na poszczególnych latach studiów na-
stępujące wyniki.

Tabela 8.

Stopień identyfikacji z przyszłym wyuczonym zawodem

Rok stu- diów	35—42 pkt		27—34 pkt		19—26 pkt		11—18 pkt		Razem
	K	M	K	M	K	M	K	M	
I	4	9	4	12	—	8	—	2	39
	10,2%	23,0%	10,2%	30,7%	—	20,4%	—	5,1%	100%
II	6	6	11	15	2	—	1	—	41
	14,6%	14,6%	27%	36,6%	4,8%	—	2,4%	—	100%
III	8	10	2	8	3	6	2	3	42
	21,4%	23,8%	6%	21,4%	7%	14%	5%	7%	100%
IV	10	7	16	10	4	10	—	—	57
	17,5%	12,3%	28,0%	17,5%	7%	17,5%	—	—	100%

Wyniki te pozwalają stwierdzić, że na początku IV roku studiów nie
ma już osób, które wykazywałyby całkowity brak identyfikacji z zawo-
dem, natomiast 24,5% wykazuje obojętność wobec przyszłego zawodu.
Wynik ten można między innymi tłumaczyć tym, iż niektórzy studenci

IV roku zdają sobie sprawę z tego, że nie będą mogli uzyskać pracy w miejscu zamieszkania, stąd też decydują się podjąć pracę w innym zawodzie. Studenci, którzy mieszkają z rodzicami bądź też mają mieszkanie, nie chcą zmieniać miejsca zamieszkania, gdyż mimo możliwości uzyskania pracy w wyuczonym zawodzie w innej miejscowości musieliby wynajmować mieszkanie, co wpłynęłoby na pogorszenie ich warunków materialnych. Czasami wynajęcie mieszkania oraz zameldowanie (Warszawa) jest rzeczą niemożliwą. Fakt ten w znacznej mierze (25,5%) wpływa na obniżenie stopy identyfikacji z przyszłym wyuczonym zawodem.

Narastanie stopnia identyfikacji w kolejnych latach studiów świadczy o prawidłowości procesu kształcenia mającego wpływ na kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych przyszłych nauczycieli PO.

Postawy patriotyczne nauczycieli będą procentowały w czasie ich pracy z młodzieżą i wpłyną bezpośrednio na ukształtowanie właściwych postaw patriotyczno-obronnych wychowywanej młodzieży.

PRZYPISY

- ¹ Z. Kowalewski, *Jak pracuje człowiek*. Warszawa KiW, 1961, s. 207
- ² Ibidem s. 209
- ³ T. Malinowski, „Nauczyciel i społeczeństwo”. Warszawa PWN, 1968, s. 213
- ⁴ B. Sadaj, *Spoleczne problemy zawodu nauczyciela*. Warszawa PZWS, 1967, s. 214
- ⁵ S. Krawcewicz, *Nauczyciel i Wychowanie* 1967, nr 3, s. 84
- ⁶ J. Szczepański, *Socjologiczne zagadnienia wyższego wykształcenia*. Warszawa 1970, s. 133

BIBLIOGRAFIA

1. Z. Kowalewski, *Jak pracuje człowiek*, Warszawa KiW, 1961, s. 207
2. T. Malinowski, „Nauczyciel i społeczeństwo”, Warszawa PWN, 1968, s. 213
3. B. Sadaj, „Spoleczne problemy zawodu nauczyciela”, Warszawa PZWS, 1967, s. 214
4. S. Krawcewicz, *Nauczyciel i Wychowanie*, Nr 3, Warszawa 1967, s. 83
5. J. Szczepański, *Socjologiczne zagadnienia wyższego wykształcenia*, Warszawa 1970, s. 133

Резюме

ПАТРИОТИЧЕСКАЯ И ОБОРОННАЯ ВЫПРАВКА А ИДЕНТИФИКАЦИЯ С БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИЕЙ ИЧИТЕЛЯ ВОЕННОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье представлены результаты исследований в плане идентификации с профессией учителя, которые проводились на Отделениях военного воспитания в Высшей Педагогической Школе в Быдгоще и в Кракове. Идентификация трактуется как один из элементов, имеющих влияние на формирование военно-патриотических качеств молодежи. Конечные результаты исследований даны в форме таблиц и описаны.

Summary

PATRIOTIC AND DEFENSE ATTITUDE AND IDENTIFICATION WITH FUTURE DEFENSE EDUCATION PROFESSION

This article presents the results of the research in the teacher's profession. The research was conducted in The Defence Education Departments of Pedagogical Universities in Bydgoszcz and Kraków. The identification was treated as one of the elements influencing the formation of the patriotic and defense attitude. The results have been presented in figures together with their interpretation.